

Даниела Кермеци

Библиотека Матице српске

daniela@bms.ns.ac.rs

СРПСКИ РЕЧНИЦИ – ЧУВАРИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Дејан Вукићевић. *Библиографија српских речника*. Београд: Народна библиотека Србије, 2016, 322 стр.

Писање књига, стручних и научних радова, превођење, често и читање стручне литературе готово је незамисливо без консултовања речника: једнојезичних, вишејезичних, страних речи и израза, етимолошких, термиолошких и др. У библиотекама речници су незаобилазни на полицама референсне литературе, као и у свакој личној библиотеци.

Дејан Вукићевић дошао је на занимљиву и оригиналну идеју да све српске речнике попише и презентује у књизи *Библиографија српских речника*, коју је 2016. године објавила Народна библиотека Србије. Како сам аутор каже ова библиографија је природни наставак рада на *Библиографији српских енциклопедија и лексикона*, објављеној 2014. године, за коју му је додељена престижна Награда „Стојан Новаковић”.

У свом уводу аутор је објаснио методологију и распоред грађе као и недоумице са којима се сусретао приликом састављања концепције и дефинисања основних критеријума за израду *Библиографије*. За израду ове библиографије, коришћен је међународни стандард за библиографски опис монографских публикација ISBD(M). У грађу *Библиографије* ушле су само публикације које се сматрају књигом (до 49 стр.), уз неколико изузетака. *Библиографија српских речника* има укупно 2947 јединица и још 12 накнадно додатих (и обележених словом а). Подаци о месту штампања давани су за публикације објављене до 1945. године јер су важни за историју књижарства и штампарства. Основа за грађу *Библиографије* била је узајамна каталогско-библиографска база COBIB.SR, као и базе националних библиотека из региона али и *Српска библиографија: књије: (1868–1944)*. Критеријуми на основу којих је прикупљена грађа идентични су критеријумима задатим приликом израде *Библиографије српских енциклопедија и лексикона*: српски или и српски језик, а територија на којој су објављени је данашња Србија. Сходно овоме, према

територијалном (и језичком) критеријуму библиографија припада корпусу националне библиографије. Грађа је организована хронолошки. У оквиру исте године јединице су распоређене азбучно према имену аутора, а у оквиру истог аутора азбучно према наслову речника. Име аутора у одредници увек је у фонетском облику. Опис сваке библиографске јединице је на језику и писму на којем је речник објављен. Према врсти извора ово је примарна библиографија, јер је библиографски опис рађен *de visu* (с „књигом у руци”). Међутим, један, не баш мали, број речника (851) аутор није имао прилике лично да види зато што их НБС или нема у свом фонду или нису биле „на месту”. У таквим јединицама је иза наслова, односно поднаслова стављана звездица. Према хронолошком критеријуму библиографија је ретроспективна јер обухвата све речнике закључно са 2015. годином. Према обухватности грађе може се сматрати исцрпном, макар када је реч о првом делу *Библиографије*. Библиографија има два дела: први, већи део (2536 јединица) садржи опис речника који су објављени на територији данашње Србије; други део под називом „Appendix” (јединице од 2537 до 2947) садржи опис оних речника који су штампани ван територије садашње Србије, а за које аутор наводи да свакако није комплетан.

Библиографију прате три регистра: „Регистар имена”, „Регистар наслова” и „Регистар језика”. У „Регистру имена” заступљени су и аутори речника чија имена нису наведена у основном библиографском опису, а изостављена су имена која се налазе у библиографским јединицама а чије ауторство спада у секундарно. У овом регистру сва имена су навођена само у фонетском облику, односно за страна имена није дат етимолошки облик имена. Најзаступљенији аутори су: Мортон Бенсон, Бранислав Грујић, Јован Јерковић, Ђорђе Оташевић, Митар Пешикан, Мато Пижурица, Светомир Ристић, Живојин Симић, Михаило Стевановић и др. „Регистар наслова” подељен је на ћириличне наслове и оне писане латиничним писмом. У случају да је наслов публикације генерички израз (нпр. „речник”) аутор је у овај регистар додавао и поднаслов. Поред главног наслова, у „Регистар наслова” су ушли и упоредни наслови, наслови са споредне насловне стране као и наслови из напомена (о преводу дела или о изворном стварном наслову). Из „Регистра језика” добијамо преглед свих заступљених језика којих, поред српског и његових историјских варијанти (црквенословенског и славеносрпског), има још 41, те тако сазнајемо да је највише енглеских, немачких, француских и руских

речника, док је по један азербeјџанског, ладино, лужичког, на-си, персијског, малтешког и схвахили језика. Када је реч о регистрима, мишљења сам да би предметни регистар допринео још бољој информативности ове библиографије. Тако бисмо лакше и брже могли да пронађемо речнике из разних области, као што су нафта, фортификација, шах, карате, ботаника, феминизам, марксизам итд.

Најстарији речник је Рѣчникъ грѣческо-славѣнскій, објављен на тлу данашње Србије. Написао га је земунски учитељ у Грчкој школи Георгије Захаријадис, а штампан је 1803. године у Земуну (који у то време није био у саставу Србије) на 136 страна. Ипак, први српски речници штампани су ван територије тадашње Србије. Већину тих првих речника налазимо у другом делу *Библиографије* („Appendix”). Ту је и Вуков *Српски рјечник истолкован њемачким и латинским ријечима* (Беч, 1818), али и најстарији српски речник, немачко-српски речник из 1790. штампан у Бечу, у две књиге, које заједно броје преко хиљаду страна. Такође, налазимо и на речник који је, због своје популарности, доживео више издања, и пре и после Вуковог *Рјечника*. Реч је о *Речнику малом* (*Das ist kleines Wörterbuch*) аутора Саве Лазаревића. Најстарије издање забележено у овој библиографији је из 1802, штампано у Будиму. Изостало је прво издање овог речника из 1793. године, штампано на 104 стране у Бечу.

На самом крају налази се допуна библиографије с почетка текста: *Библиографије српских енциклопедија и лексикона*. Приликом израде *Библиографије српских речника*, Дејан Вукићевић је наишао на 67 публикација које по својим раније дефинисаним критеријумима припадају првој библиографији. Њих је посебно пописао, на крају књиге, у додатку насловљеном „Допуна Библиографије српских енциклопедија и лексикона”, и за њих израдио и одговарајуће регистре. Тиме је аутор само потврдио своју тврдњу да је једна библиографија наставак друге, да се обе библиографије међусобно допуњују и тако заједно представљају већу целину, која би за будуће кориснике требало да буде полазиште за проучавање оног што је до сада урађено на пољу енциклопедистике и лексикографије, када је реч о српском језику.

Како је у уводу аутор прецизно и детаљно описао експанзију издавања речника по декадама у 19, 20. и 21. веку, само ћемо изнети податак да су у последњој деценији 20. века објављена 452 речника, а у првој овог века скоро дупло 814. Сваки од ових речника сведочи о труду и напорном раду да се за будућност похрани и сачува од заборава оно што

чини стожер једне нације: њен језик. Ако посматрамо језик као чувара свега оног што су људи створили, као одраз његове културе и историје, а речнике као чувара језика једног народа, у времену и простору, онда за *Библиографију српских речника* Дејана Вукићевића можемо да кажемо да је чувар тих речника, а тиме и српског језика.